

GÉZA OTTLIK

SINIRDAKİ

ROMAN

OKUL

ÇEVİRİ: GÜN BENDERLİ

♥ can
modern

GÉZA OTTLİK
SINIRDAKİ
OKUL

Can Modern

Sınırdaki Okul, Géza Ottlik

Macarca aslından çeviren: Gün Benderli

Iskola a határon

İlk baskı: Magvető Könyvkiadó, 1959

Bu çeviride kaynak alınan baskı: Móra Könyvkiadó, 1988

© 1959, The Estate of Géza Ottlik

© 2024, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe hakları Kalem Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Temmuz 2024, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Editör: Sevgi Can Yağcı

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni ve kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çifttehavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-6345-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

GÉZA OTTLİK
SINIRDAKİ
OKUL

ROMAN

Macarca aslından çeviren

Gün Benderli

♥can

GÉZA OTTLİK, 9 Mayıs 1912'de Budapeşte'de doğdu. Askerî okul eğitimlerinden sonra, 1931-1935 yılları arasında Budapeşte Üniversitesi'nde matematik ve fizik öğrenimi gördü. Eşsiz bir briç oyuncusuydu. Kısa bir süre Macar radyosunda çalıştı. 1945'ten 1957'ye kadar Macar PEN Kulübü'nün sekreterliğini yaptı. Siyasi nedenlerden ötürü eserlerini yayımlayamadığı için hayatını çevirmenlik yaparak kazandı. Ağırlıklı olarak İngilizceden (Charles Dickens, George Bernard Shaw, John Osborne, Evelyn Waugh) ve Almancadan (Thomas Mann, G. Keller, Stefan Zweig) çeviriler yaptı. 20. yüzyılın en büyük Macar romanlarından biri kabul edilen *Sınırdaki Okul* kitabıyla Macar düzyazısının "nihai otorite"si olarak anılmaya başladı. 9 Ekim 1990'da Budapeşte'de öldü.

GÜN BENDERLİ (TOGAY), 1930'da İstanbul'da doğdu. 1950'li yıllarda Paris'te aldığı hukuk öğrenimini yarıda bırakarak Budapeşte Radyosu'nun Türkçe Servisi'nde çalışmak üzere Macaristan'a gitti. Orada otuz küsur yıl boyunca program yapımcısı ve sunucusu olarak çalıştı. İlk olarak Macar yazar Imre Madách'ın *İnsanın Trajedisi* adlı oyununu Türkçeye çevirdi. Anılarını kaleme aldığı *Su Başında Durmuşuz* adlı kitabı Belge Yayınları tarafından 2003'te yayımlandı. Macaristan'da 2002'de yayımlanan ilk kapsamlı *Macarca-Türkçe Sözlük*'ü hazırlayan dört kişilik ekipte yer aldı.

ANLATININ ZORLUKLARI

Szeregy Yüzme Havuzunda, 1957

Lukács Kaplıcası'nın üst terasında, sırtımızı duvara dayamış, güneşlenen sivilleri seyrediyorduk. Dani Szeregy bir şey mırıldandı. Hep çok alçak sesle konuşur ama ben ne dediğini anlarım. O küçük, harap merdivenden çıkarken de söylemişti aynı şeyi. Nefes nefese yanıtlamıştım. "Hı? Hı?" Buna benzer bir şey demiştim. Yarım saat önce havuzun başındayken de, "Felaket sıcak var," demişti.

"Feci," demiştim. Ya da belki de: "İyi ya işte!" Tam olarak hatırlamıyorum ne dediğimi. O anda düşünmemiştim bugün konuşacak bu kadar çok şeyi olacağını, gerçi buluşmayalı uzun zaman olmuştu. Ya da düşünmüştüm. Neyse fark etmez. Esas olan şu: Doğru dürüst yanıtladım onu.

1957 yılının o Temmuz günü hava gerçekten çok sıcaktı. Güneşlenenlerin çıplak karınlarını seyrediyorduk, en çok da kızlarınkini. Yığınla vatandaş yüzme havuzunun üç büyük güneşlenme terasını doldurmuştu; tahta yatakların, şezlongların hepsi doluydu. Biraz olsun tiksirmedim o kalabalıktan. Mayolu ihtiyarlar, gençler en ufak bir sinirlenme alameti göstermeden hatta abartılı bir nezaketle duşa girme sıralarını bekliyorlardı. Birbirimize karşı tepeden turnağa iyi niyetle doluyduk. Bu abartılı, sosyetik nezaketle sanki belli etmektan utandıığımız sevgimizi gizlemeye çalışıyorduk. Szeregy birden

kabalaşınca bu yüzden şaşırđım. Önce sigarasını bastırđı sonra bana döndü.

“Magda’yla eve çıktık.”

Szeredy bir anlık duraksamadan sonra yeniden başladı.

“Bébé,” dedi.

“Ne var?”

“Dinliyor musun sen beni?” Sesi yumuşaktı. Bu gayet yumuşak tondaki “dinliyor musun beni,” aslında şu anlama geliyordu: O bir şey söylerken ben, o bilmem neye benzeyen kulaklarımı iyice açmalıymışım, yoksa o ağzını açacak olursa anamın, avradımın, kim bilir daha kimlerin nesine ne olurmuş. Suntuurlu bir küfürdü yani. Bununla da bitmiyordu. O ağza alınmayacak kabalıkların tümünü yazsam da anlaşılmaz, Szeredy’nin sorusu bundan çok daha fazlasıydı, öfke dolu bir sitemdi. Hem başka şeyler de ifade ediyordu. Bunu bir yabancıya anlatmak çok zor. Yani örneğin şeylerin önemiyle, önemin önemsizliğini. Bir zamanlar birlikte öğrendiğimiz onca şeyi. Dünyanın imkânsızlığını. Sırıttım ve, “Senin de,” dedim. “Senin de o kel kafana etsinler ahbap! Koyayım senin bilmem nerene.” Ama biz otuz yıldan fazladır Dani’yle aramızda ve başkalarının önünde –sıradan, en azından bizim için sıradan olan– o açık saçık asker diliyle konuşmadığımız için cevabım şöyle oldu:

“Hım. Biliyorum. Magda’yla.”

“Biliyor musun?”

“Söylediler.”

Yüzüne bakmadığım halde beni dikkatle süzdüğünü, sesimin tınısına dikkat ettiğini gördüm. Kulakları çok hassastı.

“Nereye bakıyorsun,” dedi gözlerimi diktiğim yere bakarak.

“Yatacak bir yer boşaldı.”

Boşalan şezlonga doğru yürürken bizden atak davranan gençler hemen kapıverdiler. Daha hızlı olmalıydık, mesafeyi kestirip uçar adım oraya gitmeliydik. Zaman zaman şezlonglardan, yataklardan kalkanlar oluyordu ama havuza girip yüzmek için ya da bir duş almak için. Gazete, plaj çantası, ıvır zıvır ne eşya varsa orada bırakıyorlardı. İşin tekniği şöyleydi: Etrafa iyice bakacaksın, kim gitmek üzere toparlanıyorsa hemen... Neyse boş ver. Szeredy yüzünden yer kapmayı becerememişiz gibi davrandım. “Sz,” dedim öfkeyle, “mb.”

Szeredy de güldü. Henüz on üç yaşındayken bırakmıştık küfretmeyi, önceleri belki kibar konuşmayı eğlenceli bulduğumuzdan, belki inadımızdan ve aykırılığımızdan yaptık böyle ama kim bilir belki de bir tür sanatçı özentiliği idi bu ya da tam tersine beceriksizce bir orijinallik arayışı, bilmiyorum; bildiğim buna asla bilinçli olarak karar vermediğimiz, sadece içimizden öyle geldiği için yaptığımızdı; ya isyan ruhundan geliyordu ya bir şeye karşı gelmek için içgüdüsel olarak çıkmıştı, ama aramızda bu konunun lafı hiç geçmemişti. Ne var ki ben son yıllarda ressamlar arasında küfürlü konuşmaya yeniden alıştım; hem gençler de artık her yerde böyle konuşuyorlar; yani uzun lafın kısası bu sefer de terbiye icabı küfretmeye başladım, diğerlerine uyum sağlayabilmek için, hatta buna şaşırınlar bile oldu, hani biri birden akıcı bir şekilde neredeyse kusursuz bir telaffuzla bir yabancı dili konuşmaya başlarsa ve buna nasıl şaşırırsa öyle, ama tabii anadili gibi değil. Oysa bu benim anadilimdi ve şimdi, kırk beş yaşında onların hatırı için ve onların ufak tefek yanlış telaffuzlarını benimseyerek yeniden başladım öyle konuşmaya, sırf nezaketten. Bütün bunları çok iyi bilen ve gülen Dani Szeredy’ye şimdi sert, gırtlaktan gelen bir sesle ve hakiki, kusursuz bir telaffuzla “Mb” ya da “Hımph” diye homurdanınca ne demek istediğimi hemen anladı.

Gayet iyi anlamıştı. Bunu da açıklamak zor. Çevirisi şöyle olabilir: “Gördün mü öküzün önde gidene, boşuna çenenen yorma, ben çoktandır her şeye aklımla bakıyorum, sen bunalıma girince başlıyorsun bana palavra sıkmaya, uzun acıklı hikâyeler anlatmaya, karmaşık ruhunun inceliklerini ortaya döküyorsun, kimin umurunda sanki bunlar, arada adam gibi yatabileceğimiz yatakları kaçırıyoruz!” Tabii bu da sadece görünürdeki metin olurdu. Asıl anlaşılmasını istediğim şey şuydu: “Hayırlı olsun. Hakkınızda hüküm vermek benim ne haddime. Sizin çektiğiniz anlatmakla bitmez.” Yahut böylesi belki daha iyi olacak: “Darılma abi, ne yalan söyleyeyim boğazıma yumruk oturdu sanki. Kavanoz dipli dünyada insanın başına gelmedik şey kalmıyor. Ne kadar isterim mutlu olmanızı, bir kolumu bir feda etmeye hazırım bunun için.” Burada vurgunun sonlara düşmesinin anlamı şu: “Yok ya! Daha neler, kolumu vermem, olsa olsa bir ayağımı veririm, ona o kadar ihtiyacım yok. Ama onu da gerçekten başka hiçbir çare kalmazsa veririm. Ya da ne bileyim ben. Yalan atmayalım. Ne haliniz varsa görün. Umurumda değilsiniz, mb!”

Szerezy’yle birbirimize hiçbir zaman yalan söylemedik. Bu doğru. Belki de böyle başlamalıydım. Daha doğrusu şöyle demem gerek: Birbirimize yalan söyleyemedik, öyle bir durumda kalmadık. Ama kalsaydık da canımız istemezdi yalan söylemeyi, çünkü yalanın her türlüşünden nefret etmiştik. Bu nefretin hikâyesini anlatmak daha da zor. Sahteye ve yalana karşı duyduğumuz nefret birtakım ahlaki değerlere bağlılığımızdan falan gelmiyordu, bedensel tiksinti gibiydi, baştan aşağıya bütün sinir sistemimiz yalandan iğreniyordu; eğer daha iyi anlaşılacaksa şöyle de diyebilirim, yetiştirilme koşullarımızın bizi mecbur ettiği bir tür ahlaki yücelik gibi bir şeydi. Yok, hayır boşuna uğraşıyorum. Bunu biri-

ne anlatabilmem, birinin bunu anlaması için on yaşından başlayarak bütün askerî okul hayatımızı bizimle paylaşması gerekir. Bu, biraz önce bahsettiğim dilsel meseleden çok daha uzun ve zor bir girişim olur.

“Ha?” Szeredy, çenesini soru sorar gibi hafifçe kaldırarak bana baktı, bu sefer sessizce güldü. “Aşağıya inip bir bira içelim mi?”

Bu “Ha?” gayet haklı olarak önceki sorusuna karşılık vermemi ve fikrimi söylememi beklemekten vazgeçmediği anlamına geliyordu; çünkü biraz önce ağızımdan dökülen “mb”den ne demek istediğimi kaba hatlarıyla anlamıştı. Yaptığım yine yalan söylemekti, cevaptan sıyrılmaktı, bir buçuk saattir düşündüğümü açıkça söylemekten kurtulmaya çalışıyordum ama gayretim boşunaydı, benden akıl almaya ihtiyacı olduğu belliydi, ne düşündüğümü açıklamak zorundaydım.

“Hımm.”

Biralarımızı almak için yüzme havuzunun çok daha geniş ve rahat olan diğer merdiveninden inmeye başladık. Killi sırtıyla Szeredy önümden gidiyordu.

“Otuz dört yıl boyunca en iyi dostumdu ama bunları hiçbir zaman konuşmadık. Beni de dövüldü Szereďy’yi de, hepimizi. Hepimiz sonunda itaat etmek zorunda kaldık. Ama bunları ileride ne Medve’yle ne Szereďy’le ne Énok Gereben’le ne de başkalarıyla konuştuk. Asla kendimizden ya da dünyanın halinden utandığımızdan değil, ilginç olmadığı için, önemli bulmadığımız için. Bütün bunlar sonunda hiçlere karıştı, hiç oldu ve tam da bir daha asla konuşulmaması için hiçe dönüştü.”

1920’ler, Macaristan. On yaşlarındaki üç oğlan –Bébé, Szereďy ve Medve– akranlarıyla birlikte demirden disiplinle örülmüş askeri eğitimin karanlık yüzüyle karşılaşacakları, Avusturya sınırındaki bir okulda bir araya gelirler. Kısa süre içinde de burada ailelerinin yanında öğrendikleri hiçbir şeye –nezakete, şefkate, tevazuya– yer olmadığını anlarlar. Şişman ya da miyop olan, kekeleyen ya da memleket özlemiyle ağlayan, kuralları sorgulayan herkes baştan kaybetmiştir. Böyle bir atmosferde, çocukların masumiyetlerini yitirmesi ve hayatta kalmak için birtakım seçimler yapması kaçınılmazdır.

1956 Macar Ayaklanması’ndan üç yıl sonra yayımlanan ve ülkede edebi bir sansasyon kabul edilen *Sınırdaki Okul*, 20. yüzyılın en iyi Macar romanlarından biri olmasının yanı sıra bir toplumun psikolojik okuması.

#macaredebiyatı #birey #toplum #hiyerarşi #eğitim #masumiyet #itaat

